

I tredje del blir verktøykassen for forebygging gjennomgått. Ikke uventet er det de generelle befolkningsrettede tiltakene som gir best effekt på forbruk og derved på helseskader. Helseopplysning har gjennomgående liten, om noen, effekt, mens tiltak rettet mot tidlig identifisering og behandling av misbruk ser ut til å ha noe effekt.

I fjerde del behandles bl.a. motkreftene mot en kunnskapsbasert forebyggingsstrategi. Sterke økonomiske interesser er tjent med en liberal alkoholpolitikk, og alkoholprodusentene er ivrige lobbyister inn mot nasjonale og internasjonale beslutningsorganer. Der tar de til orde for strategier rettet mot enkeltindivider fremfor generelle virkemidler. Vinner man også opinionen for denne politikken, blir det mindre aksept for de effektive virkemidlene, som avgifter og tilgjengelighetsbegrensning. I vårt land kan vi oppleve det paradoks at en regjering ledet av en statsminister fra vårt fremste avholdsparti er en pådriver for liberaliseringen av alkoholpolitikken. Internasjonale handelsavtaler og økt globalt samkvem gjør det dessuten umulig å føre en selvstendig nasjonal politikk på feltet.

Boken avsluttes med en oppsummering av effekter av virkemidler. For helseopplysningen er dette bedrøvelig lesing. Uansett hvordan appellen til moderat og fornuftig konsum utformes, synes den ikke å ha noen effekt på alkoholskadene. Og industrien støtter mer bruk av det som ikke virker, mens samfunnet må sørge for mer behandling. Alkoholpolitikk er produktet av konkurrerende interesser, verdier og ideologier. I en tid da samfunnskontroll ikke aksepteres av opinionen, kreves nye strategier for forebygging av helseskader som følge av alkoholbruk.

Denne boken bør være obligatorisk lesing for alle som arbeider med alkoholpolitikk.

Arne Johannesen

Den norske lægeforenings rusmiddelpolitiske utvalg

En Oslo-pikes liv

Espen Søybe

Kathe, alltid vært i Norge

165 s, ill. Oslo: Oktober, 2003. Pris NOK 328
ISBN 82-7094-926-4

Da den 15-årige Oslo-piken Kathe Lasnik fra Hertzbergs gate 7 på Majorstua i november 1942 fylte ut *Spørreskjema for jøder i Norge*, besvarte hun spørsmålet «Når kom De til Norge?» med «Alltid vært i Norge».

Hun var født i Oslo 13. oktober 1927 og døde 1. desember 1942, kort etter

ankomsten til Auschwitz-Birkenau. Hun var i 1942 en både typisk og atypisk Oslo-pike på 15. Hun levde et alminnelig liv i mellomkrigstidens Oslo, men døde en ualminnelig norsk død. Hun finnes i en viss forstand først og fremst gjennom sin død.

Om henne har Espen Søybe skrevet en biografi som samtidig er en ikke-biografi. Den handler om en pike som levde i Oslo og ble drept i et tysk gasskammer, i kraft av å være en del av «den endelige løsning». Det er lett å se Kathe Lasnik som skolebarn i 1930-årenes Oslo, men vanskelig å lære henne å kjenne som menneske. Vi vet for lite om henne, og til tross for omfattende søk blant mennesker som har kjent henne, er hun tydeligst på bildene. Det er lenge siden sommeren 1941. Det bidrar sterkt til bokens uhygge. Det står noen få linjer om henne i *Våre falne*, hun er til stede med sitt navn på minneplaten over elever fra Fagerborg skole som «gav sitt liv for Norge i krigen 1940–45», og på minnesmerket på den jødiske gravlunden over de 620 jødene fra Oslo-området som ble drept under krigen. Da Søybe på jakt etter personlige opplysninger fant mappen hennes i Riksarkivet, var den tom, et omslag med navn og nummer, ikke mer.

Er dette stoff for en biografi? Ja, det er det. Men det er en biografi over mer enn Kathe Lasnik. Det er blitt, gjennom den vekt Søybe klokt nok har lagt på mennesker rundt henne, en biografi over det norske samfunn gjennom 40 år. For boken starter før Kathe ble født. Den starter med foreldrene, innvandret fra det som i dag er Vilnius i Litauen. Det var et av de jødiske sentrene i Øst-Europa, 40 % av befolkningen var jøder. Og utvandringen fra Øst-Europa var stor i årene før første verdenskrig, i 1908 utvandret 100 000 jøder til USA alene. Samme år kom Elias Lasnik og Dora Meszansky til Kristiania. Norge var et trygt sted.

Der starter boken. Den slutter 40 år senere med rettsoppgjøret etter krigen, eller rettene: med en del av rettsoppgjøret som omfattet noen av de nordmenn som var involvert i transporten av jøder til Tyskland høsten 1942. Dette er det eneste sted der Søybes nesten matematiske kjørlighet må vike for forbitrelse. I ettertid er deler av dette oppgjøret uforståelig.

Boken er ikke bare en beretning om rammevilkårene for et jødisk liv i Norge, klemt inn mellom 1908 og 1942, den er samtidig en av de mest nøkterne og beste beretninger jeg har lest om Oslo i dette tidsrom. Boken avspeiler Søybes profesjon; han arbeider med historisk statistikk i Statistisk sentralbyrå.

Kathe Lasnik er ingen norsk Anne Frank. Vi kan ikke si mye om henne, men mer om rammevilkårene hun levde under: inntekter og husleier, sosial mobilitet og utdanning. Søybes tall- og statistikkpregede fremstilling gir tyngde til beretningen om Nazi-

Tysklands orden, om den maskinelle og ordnede utrydding av seks millioner europeiske jøder. De nøkterne opplysningene, dokumentert gjennom et noteapparat som om dette hadde handlet om tall, gir fremstillingen av en ufattelig tragedie bemerkelsesverdig liv. Bildene, plassert mot slutten av boken, er opplysende og sterkt bevegendende.

Også i dag er mennesker på flukt til Norge. Søybe har skrevet en bok som har aktuelle implikasjoner, og han har skrevet en av fjorårets viktigste bøker.

Per E. Børdahl

Kvinneklinikken
Haukeland Universitetssykehus

400 år og vegen framover

International Conference on Public Health
Bergen – Norway 15th to 17th of June 2003

400 years and the way forward

160 s, tab, ill. Bergen: Styringsgruppen for 400-årsjubileet, 2003. Pris NOK 100
ISBN 82-7841-210-5

Fjoråret var det store jubileumsåret for offentlig norsk helseteneste. Den første kongelige utnemninga av ein lege til teneste i Noreg skjedde i 1603. 400-årsminnet blei markert gjennom eit vidt spekter av arrangement og tiltak

både nasjonalt og lokalt. På bokfronten kom det ut eit tobinds historisk verk av O.G. Moseng og A. Schiøtz, *Det offentlige helsevesen i Norge 1603–2003*. Dette blei supplert med ei rekke lokale utgivingar av medisinsk-historiske skrift.

Det tilskottet til jubileumslitteraturen som denne boka representerer, er resultat av ein internasjonal konferanse som blei arrangert i Bergen i midten av juni. Dei meir enn 300 deltakarane fekk i løpet av eit par innholdsrike døgn med seg eit rikholdig fagleg (og sosialt) program.

Perspektivet for denne boka er ikkje det lett defensive, med tilbakeblikk på alt som har skjedd med helsemessige forhold og helsetenester i fedrelandet i løpet av dei siste 400 åra. I staden blir perspektivet retta framover: Kva er dei store samfunnsmedisinske utfordringane i dag, og kva vil dei vere i åra som kjem?

I første delen er det helseminister Dagfinn Høybråten og den da avtroppande WHO-direktøren Gro Harlem Brundtland som slår an tonen med vektlegging av sosioøkonomiske og politiske utviklingstrekk langt utover helsetenesta sitt ansvars- og kompetanseområde, men med klare helsemessige implikasjonar. Andre delen er i større grad vigd meir faglege tema: Kva vil vere god samfunnsmedisinsk praksis i tida som kjem?